

Daphne

ÅRGÅNG 28:2 2017



Daphne

Utkommer med minst 2 nummer per år och ges ut av Botaniska Sällskapet i Stockholm i samarbete med Upplands Botaniska Förening.

REDAKTION

Redaktör Niina Sallmén
072-230 49 95
daphne@bsis.org

Fackgranskare Thomas Karlsson
070-546 12 04
thomas.karlsson@nrm.se

Teknisk redaktör Lena Eliasson
070-651 25 27
lena@grafiskaspranget.se

PRENUMERATIONER

Daphne ingår i årsavgiften till resp. förening. Separata prenumerationer kostar 200 kr (2018) och administreras av Botaniska Sällskapet.

BOTANISKA SÄLLSKAPET I STOCKHOLM

c/o Henry Gudmundson
Önskegången 71
135 54 Tyresö
info@bsis.org
Hemsida: www.bsis.org
Twitter: @BSIABD
Plusgiro: 196094-7
Ordinarie medlemsavgift 2017: 200 kr

UPPLANDS BOTANISKA FÖRENING

c/o ArtDatabanken SLU
Box 7007
750 07 Uppsala
upplands.botaniska.forening@gmail.com
Hemsida: upplandsbotaniska.se
Plusgiro: 327956-9
Medlemsavgift 2017: 120 kr

Adressändringar meddelas resp. förening via post eller e-post.

Vill du ha löpande information via e-post? Meddela då din e-postadress till resp. förening.

Årgång 28 nr 2 2017

ISSN 1101-5527

Rentryck AB, Tullinge

Bidrag till Daphne mottages tacksamt!

Manus skickas till daphne@bsis.org eller c/o Thomas Karlsson, Naturhistoriska Riksmuseet, Box 50007, 104 05 Stockholm

Instruktion till författare

Börja alltid manuskriptet med titeln på artikeln följt av namn på författaren/författarna. Artiklar som är längre än en Daphne-sida bör delas upp i stycken med underrubriker. Vetenskapligt namn ska anges för varje art första gången den nämns i den löpande texten, men om texten kan upplevas svårläst på grund av många artnamn kan de vetenskapliga namnen istället samlas i en separat lista. I slutet av artikeln ska eventuell citerad litteratur samlas under rubriken "Litteratur". Gör eventuella tabeller eller uppställningar med hjälp av tabulatorer (ej mellanslag) mellan kolumner. Vi ser gärna att artiklarna illustreras. Har du problem med lämplig illustration, ta kontakt med redaktionen i god tid så kan vi säkert hjälpa till.

Vi ser gärna att du skriver manuskript på dator i något ordbehandlingsprogram. Kontakta redaktionen om du inte kan leverera materialet i digital form. Det redaktionella arbetet underlättas betydligt om vi får filen med manuskriptet via e-post eller USB-minne. Manuskript kan vara korta eller långa. Planerar du ett manuskript på mer än tio sidor – tag kontakt med redaktionen i god tid! Författare ska tillåta att Daphne läggs ut på BSISs och UBFs hemsidor. Har du några frågor är du välkommen att höra av dig till redaktionen.

Ordföranden har ordet:

"STOCKHOLM VÄXER" ÄR slagordet för dem som välkomnar en framtid där det blir fler hus och mindre grönt. Jag återkommer till vad det har med dagens ord att göra, som är SAMLA!

Rapporterar du växter? Ta belägg! Det kan vara ett foto, men oftast avses växter som preparerats och försetts med fynduppgifter (vem, när, var, biotop, blomfärg, trädhöjd, odlad ...). Värdet av en fynduppgift mångdubblas av ett bra belägg (väl valda exemplar/växtdelar i rätt utvecklingsstadium, väl preparerade alt. fotograferade, med adekvata fynduppgifter).

Det är inte så att fotografering numera ersätter samlande (bilder kan t.ex. inte DNA-analyseras) men foton kan vara ett viktigt komplement till insamlat växtmaterial, och foton som visar rätt detaljer kan ibland räcka för att bekräfta en bestämning.

Huvudsaken är väl att växten rapporterats? Ofta. Men ibland kan en rapport skapa mycket arbete och irritation för att slutligen underkännas i brist på belägg. Så ta belägg om du tror du har hittat något fint, särskilt om växtplatsen är otillgänglig eller riskerar att förstöras snart. Har du tillräcklig kunskap kan en liten bit av växten räcka.

Fynduppgifter med belägg blir aldrig inaktuella.

- Sedan projekt Skånes Mossor startade 2007 har tre mossarter delats upp. Eftersom projektet begär komplett artlista + belägg av varje art för den mittersta km-rutan i varje kartblad finns det redan ganska många uppgifter om de nya arterna.
- Thomas Karlsson hittade avgörande pusselbitar för sina ögon-tröststudier i herbariet, bl.a. utdöda former från försvunna lokaler.

Forskningen behöver samlare. En tid sågs herbarier som dammiga och förlegade, men nu framhålls de som guldgruvor av forskare inom många fält. Ska värdet för t.ex. klimatforskning bestå måste nytt material ständigt fyllas på, så när du inte behöver dina belägg bör du lämna dem till ett offentligt herbarium.

- Miljögiftspridning har kartlagts genom analys av olika "våningar" i husmossa insamlad vid olika tidpunkter på olika platser.
- Ett vinskott som Elias Fries pressade i Uppsala 1854, innan vinlusen kom till Europa, ingår nu i en studie av hur vinets DNA förändrades av vinlusens härjningar.

Och sambandet med "Stockholm växer"?

- Dokumentation. Också vår tids närnatur behövs i det historiska arkivet.
- Kunskapslyft och beredskap. Systematiskt samlande ökar både artkunskapen och överblicken över Stockholmstrakten.
- Dubbelkolla alltid fina fynd! Trovärdighet kan vara mer avgörande än goda argument om vi en dag tvingas försvara något vi inte kan acceptera att förlora.

Magdalena Agestam
ordförande BSIS



Det mesta om att samla:
www.biomus.lu.se/pressa-vaxter.

Mer om Thomas Karlsson i
Botaniststafetten, s 26.



Deadline!

för manus till
nästa *Daphne* är
20 februari 2018!

Alla bidrag är
välkomna.

Rekordlokal för ryl norr om Uppsala

SEBASTIAN SUNDBERG TEXT OCH FOTO



Blommande skott av ryl på
Högstaåsen sommaren 2017.

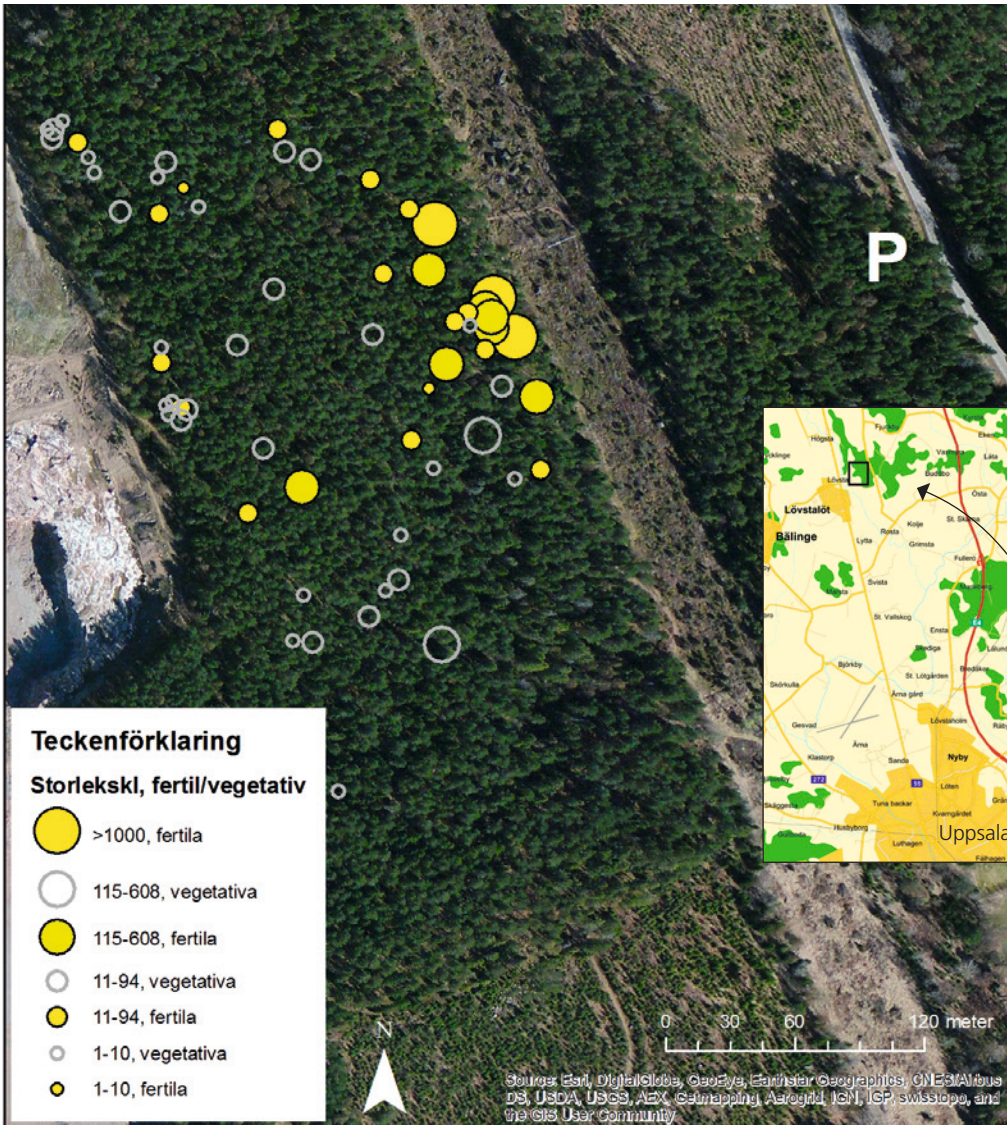
UNDER 2016 ANALYSERADE jag status och utveckling hos ryl och röd skogslilja utifrån floraväktardata (Sundberg 2017). Det var med glädje som jag noterade att David Hammarberg i Artportalen hade rapporterat ryl från en tidigare okänd lokal på Högstaåsen, öster om Lövstalöt i Ärentuna socken, bara en mil norr om Uppsala 22 september 2016. Han hade dessutom bifogat ett fotografi som avslöjade en påfallande tät och rikt fertil förekomst, klart extraordinär! Lokalen fanns inte med i floraväktarieriet och hittades inte under den moderna Upplandsflorainventeringen (Jonsell 2010). Däremot nämner Almquist (1965) en lokal på Högstaåsen i Ärentuna socken, dock okänt exakt var den låg, och han noterar inget särskilt om den förekomsten.

Sällsynt och minskande skogsväxt

Ryl tillhör de skogsväxter som har minskat mest i Sverige, främst som en följd av hyggesskogsbruk, plantering av gran samt upphört skogsbete, minskad plockhuggning och möjligen ökad kvävedeposition med tätare, grandominerade skogar som följd. En del naturvårdskällor har hävdat att arten gynnas av brand, men så verkar inte vara fallet (Delin 2013), åtminstone inte i en tidig brandsuccessionsfas. Minskningstakten har beräknats till 2,2–2,5% av lokalerna per år eller 71–84% under 75 år i Uppland, Skåne och Bohuslän (beräkningar från Tyler m.fl. 2007, Maad m.fl. 2009, Blomgren m.fl. 2011; se Sundberg 2015). Floraväktardata indikerar att rylen fortfarande minskar (Sundberg 2017). Den svenska populationen innehåller idag 100–200 tusen skott fördelade på omkring 700 kända lokaler. Ryl är rödlistad som Starkt hotad (EN) i Sverige, främst som en följd av den snabba minskningstakten under de senaste 75 åren (ArtDatabanken 2015).

Första kontakten

Jag besökte lokalen på Högstaåsen första gången den 9 oktober 2016. Den ligger i en talldominerad skog i ett östvänt bryn mot ett motionsspår och en kraftledningsgata. Jag gjorde en uppskattning, genom stickprov i några kvadratmeterstora rutor, till 4 000 skott på en yta av ca 50 kvadratmeter, av vilka drygt 1 000 bar fröställning – jag har aldrig tidigare sett så mycket ryl! En totalräkning av denna delokal i mars 2017 avslöjade att det faktiska antalet var över 6 400 skott. Skogsområdet (10 hektar; 200 × 500 m) i övrigt såg lämpligt ut. Detta blev startskottet till många utflykter under snöfria ledigheter under hösten och vintern 2016/2017 för att ta reda på hur mycket ryl det finns i detta skogsparti och i övriga omkringliggande skogar, på och längs med denna del av Uppsalaåsen.



Många besök med goda resultat

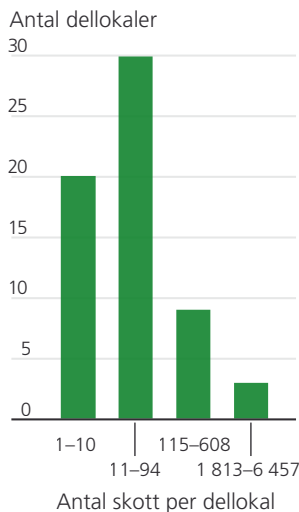
Efter det tredje besöket i slutet av oktober 2016, inklusive två dagars skallgång med ca 75 m lucka över hela skogen, med 16 dellokaler som resultat, trodde jag att jag hade hittat majoriteten av förekomsterna. Men ytterligare "finmaskiga" eftersök i tidigare ogångna stråk under 13 korta dagar i december-april (bra med en GPS som visar var en har gått!) gav ytterligare många men oftast små delförekomster. Många sent upptäckta dellokaler fanns nära tidigare hittade. Noterbart är att jag inte fann några nya dellokaler med fler än 100 skott efter det sjätte besöket 23 december 2016. Den sista nya dellokalen hittades 22 april 2017.

Läget för lokalen (höger) vid Högstaåsen, Ärentuna socken och delförekomsterna av ryl (vänster). P visar var det finns en lämplig parkeringsplats för att besöka lokalen, varifrån en stig leder västerut.

Sveriges största kända lokal

En dellokal avgränsades som separat om den var åtskild med minst 2 m från närmaste skott i en angränsande dellokal. Ett skott räknades som separat om det inte satt ihop med ett annat ovan jord. Totalt fann jag 16 175 skott på 62 dellokaler inom ett område av ca 5 hektar, av vilka 2 383 (14,7%) bar fröställning. Tre av dellokalerna, alla inom 70 m längs brynet mot motionsspåret och kraftledningsgatan i öster, hade mer än 1 000 skott vardera (6 457, 4 031 resp. 1 813) i mycket täta och rikligt blommande formationer. Tätheter på upp till 540 skott på en kvadratmeter räknades och blomningsfrekvensen var 18% av skotten på dessa tre dellokaler! Högstaåsen är den överlägset största kvantifierade lokalen i landet – den näst största ligger i Värmland och håller drygt 5 300 skott (Sundberg 2017). Den tidigare största lokalen i Uppland är Billuddens naturreservat, främst vid Brämsand, Älvkarleby där Gillis Aronsson räknade till drygt 2 000 skott år 2002 (Jonsell 2010).

Det som gör att denna lokal är så stor är just förekomsten av de tre extremt täta dellokalerna i östra kanten. Medianen för antalet skott per dellokal var bara 23 (se figur t.v.). En isolerad dellokal längst i sydväst innehöll endast ett välutvecklat skott. Storleksfördelningen hos dellokalerna på antalet skott framgår av figuren på förgående och denna sida. Endast 26 av de 62 delförekomsterna (42%) innehöll fertila skott, och majoriteten av dessa delförekomster låg i kanten av skogen (främst i öster) medan ett fåtal med låg andel fertila skott var belägna i någon större glänta. Det är uppenbart att ljusställningen styr artens förmåga att blomma och sätta frö. Den sammanlagda ytan för de olika delförekomsternas yttergränser var 361 kvadratmeter, vilket innebär att ryl förekommer på mindre än en procent av markytan inom skogsområdet. Inte konstigt att den är lätt att missa då.



Fördelning på antalet skott hos de 62 delförekomsterna av ryl vid Högstaåsen.

Hur gamla är förekomsterna?

Delin (2013) anger en radiell tillväxthastighet av 3 cm per år utifrån erfarenhet av en klon som har följts sedan den flyttades 33 år tidigare. Den mediana förekomsten (med 23 skott) var 2×1 m och skulle, om Delins siffror gäller, vara ca 30 år gammal. De största förekomsterna skulle med samma beräkning då vara ca 130 år gamla. I vissa fall är dock små förekomster sannolikt rester av en tidigare större klon som successivt har utvidgats och splittrats upp.

Frågan är om de största och tätaste förekomsterna utgörs av enskilda kloner eller om de är resultatet av massetableringar av frön i en lämplig miljö – det vore intressant att undersöka detta genom en genetisk analys! De många och stora förekomsterna i öster kanske hänger ihop med att lokalklimatet är lämpligt: gott om diffust ljus men mindre intensiv solinstrålning och troligen högre fuktighet.

Växtmiljö

Skogen där rylen växer ser ganska ordinär ut. Den står på ett underlag av sanddominerad morän med enstaka block. Skogen är flack och talldominerad men med mycket gran och enstaka enbuskar. Majoriteten av träden ger inte intryck av att vara särskilt gamla, kanske 70–80 år, även om skogen är "avverkningsmogen". Det finns gott om spår efter skogsbruk, i form av stubbar, men flygbilder från 1949 och framåt



indikerar att skogen inte har varit kalavverkad. Området gallrades 2001 och i slutet av 1980-talet och kraftledningsgatan breddades 2012 (John Bjarnert, skogvaktare för Uppsala stift i brev). Bottenskiktet domineras av ett decimeter-tjockt lager av vanliga skogsmossor, dvs. husmossa *Hylocomium splendens*, väggmossa *Pleurozium schreberi* och kammossa *Ptilium crista-castrensis*. Fältskiktet domineras av lingon *Vaccinium vitis-idaea* och blåbär *V. myrtillus*. Rylen undviker/växer inte där det finns mycket blåbär. I övrigt finns sannolikt ett tusental blomställningar av vanlig tallört *Monotropa hypopitys* subsp. *hypopitys* och gott om grönpyrola *Pyrola chlorantha*, medan knärot *Goodyera repens* är mer sparsam men välspredd. Även björkpyrola *Orthilia secunda* är vanlig medan klockpyrola *Pyrola media* och klotpyrola *P. minor* är ovanligare. Skogen är vidare rik på linnea *Linnaea borealis* och vanlig revlumner *Lycopodium annotinum* subsp. *annotinum* medan vanlig plattlumner *Lycopodium complanatum* subsp. *complanatum* och vanlig mattlumner *Lycopodium clavatum* subsp. *clavatum* endast har enstaka förekomster. Samtliga dessa anges som följearter till ryl på flera lokaler av Delin (2013). En stor andel av rylförekomsterna verkar ligga i nära anslutning till stigar och spår, vilket även Delin (2013) noterade. Detta indikerar att artens etablering gynnas av störning. Dock har jag inte funnit ryl i någon av de gropar som finns här och där i skogen, främst i nordost, och jag har inte kunnat notera någon preferens för stenblock vilket Almquist (1965) anger. Skogspartiet ägs av Uppsala stift, Svenska kyrkan.

Del av den största och rikt fertila delförekomsten av ryl på Högstaåsen. På denna delokal räknades 6 400 skott av de totalt 16 200 i skogspartiet på 10 hektar.



Skogen innan och efter avverkningsen, 7 april resp. 14 maj 2017.



Andra kul växter i området

I norra delen av skogen finns även ett större bestånd med mellanlummer *Lycopodium zeilleri* – det första fyndet i Uppland (insamlade belägg har skickats till Naturhistoriska riksmuseet och granskats och godkänts av Thomas Karlsson). I sandtagets östra del, precis väster om skogen, finns bland annat ett imponerande bestånd med ett par tusen plantor av kardvädd *Dipsacus fullonum* och ett 30-tal flikig kardvädd *D. laciniatus*, gråmalva *Malva thuringiaca*, styv fingerört *Potentilla recta* samt tusentals vit sommarbinka *Erigeron annuus* subsp. *septentrionalis*.

Framtiden

I mitten av mars 2017 fick jag reda på att skogen skulle avverkas, och att avverkningsen ursprungligen var planerad att ske i augusti–september 2016... Tack vare den noggranna karteringen av alla växt-

platser för ryl (samt för mellanlumner, plattlumner och vissa för knärot) blev det möjligt att skydda just dessa från kraftig påverkan. Detta skedde genom att märka upp och spara omkringstående träd och därigenom undvika fällning, rishögar och körning med skogsmaskiner över växtplatserna. Huggningen av skogspartiet gjordes i maj 2017 med ambitionen att låta en del tallar stå kvar som en högskärm vilken ändå tillåter förnyring av ljuskrävande ungtallar. Framtiden får utvisa om tagna hänsyn var tillräckliga för att bevara eller till och med gynna rylen och de andra följeväxterna (knäroten löper dock en stor risk att minska kraftigt eller försvinna då den är välkänt känslig för skogsbruksåtgärder; Johnson 2014). Under sommaren 2017 noterade jag att många rylskott drabbades negativt av den ökade solinstrålningen och/eller torkeffekten genom att gulna. Förhoppningsvis kommer dessa att ersättas av mer ljuståliga skott, och det ökade ljusinflödet att leda till en mer omfattande blomning och frösättning. Skogen har även ett stort värde som friluftsområde för både promenader, jogging, cykling och motocross.

Tyvär har jag inte hittat ryl i någon av de kringliggande skogarna. Det beror troligen på att skogarna har varit utsatta för ganska kraftiga skogsbruksåtgärder, samt att de skyddade delar som finns i naturreservatet Högstaåsen, 1 km åt NNV, inte är optimala för ryl. Det verkar som att ryl undviker högt liggande eller sluttande åsbarrskogar och föredrar de mer flacka delarna strax nedanför – så ser det ut här liksom i området längs Uppsalaåsen mellan Vendelsheden och Gyllerboda, tre mil norr om Uppsala. Det är möjligt att det är mindre torrt i dessa flacka partier vilket är mer gynnsamt för ryl.

Det är noterbart att flera ryllokaler i Uppland ligger just längs den 130 km långa Uppsalaåsen, från Bålsta i söder till Brämsand och Billudden i Älvkarleby i norr, så det kan vara läge att göra nedslag i fler områden längs denna och andra åsar. Ryl är dessutom en tacksam växt att inventera då den kan sökas året om, bara det är snöfritt!

Referenser

- Almqvist, E. 1965: Flora Upsaliensis. Uppsalatraktens växter. Förteckning över fanerogamer och kärldkryptogamer. *Acta Phytogeographica Suecica* 1.
- ArtDatabanken 2015: *Rödlistade arter i Sverige 2015*. ArtDatabanken, SLU.
- Blomgren, E., Falk, E. & Herloff, B. (red.) 2011: *Bohusläns flora*. Föreningen Bohusläns Flora, Uddevalla.
- Delin, A. 2013: Ryl – gynnad eller missgynnad av brand? *Svensk Botanisk Tidskrift* 107: 252–263.
- Johnson, S. 2014: Retention forestry as a conservation measure for boreal forest ground vegetation. *Acta Universitatis Agriculturae Sueciae* 2014, 96.
- Jonsell, L. (red.) 2010: *Upplands flora*. SBF-förlaget, Uppsala.
- Maad, J., Sundberg, S., Stolpe, P. & Jonsell, L. 2009: Floraförändringar i Uppland under 1900-talet – en analys från Projekt Upplands flora. *Svensk Botanisk Tidskrift* 103: 67–104.
- Sundberg, S. 2015: Vad är rödlistan och hur bedöms växter och svampar? *Svensk Botanisk Tidskrift* 109: 208–218.
- Sundberg, S. 2017: Hur går det för röd skogslilja och ryl? *Svensk Botanisk Tidskrift* 111: 90–104.
- Tyler, T., Olsson, K.-A., Johansson, H. & Sonesson, M. (red.) 2007: *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning*. Lunds Botaniska Förening.

Kontakt

Sebastian Sundberg
sebastian.sundberg@slu.se

Orkidéresan — hur många orkidéer kan man se på en dag i Uppland?

EMIL V. NILSSON TEXT
BJÖRN SÖDERSTRÖM BILD

VI ÄR TRE personer som bestämt oss för att göra en orkidéresa i Uppland. Det är inte ovanligt att botanister åker till Gotland eller Öland för att få se orkidéer, men Uppland får inte alls samma uppmärksamhet. Ändå finns det som vi ska se goda skäl till att göra en orkidéresa här. Det är Emil V. Nilsson, Daniel Schrire och Sara Beckman som ger sig av från Uppsala den 12 juni. Klockan är strax innan nio, det har duggat lite tidigare på morgonen och är fortfarande mulet. Vi har valt ut tre lokaler för dagen; Bondskäret, Havsvik och Måsjön.

Efter en dryg timme i bil parkerar vi vid Magasinet mellan Ängskär och Bondskäret och promenerar norrut. Det är väldigt lummigt, till och med askens löv är fullt utslagna. Precis när körvägen övergår i stig dyker den första orkidén upp.

— Titta, här har vi ju en orkidé utbrister Sara.

— Ja, det är den där bleka parasiten, funderar Danny.

— Nästrot..? funderar Sara och det stämmer mycket väl. Vi har fått se vår första orkidé och fortsätter entusiastiskt vår vandring. Körvägen övergår snart i en vältrampad stig omgiven av granar. Vid en fuktigare del går vi på en spång. Plankorna är lite hala, det har precis regnat.

Björn Söderström fotograferar fläcknycklar *Dactylorhiza maculata* vid Ramhälls gruvor.



– Titta, där har vi nästa orkidé, utbrister Emil plötsligt.
 – Den var ju helt grön, säger Sara. Den är liksom motsatsen mot nästroten.
 – Är det ens en orkidé, frågar Danny.
 – Japp, säger Emil. Det här är tvåblad. Snart kommer vi fram till en gårdsgård bakom vilket ett betydligt öppnare landskap breder ut sig.
 – Nu ser jag något här borta, säger Sara.
 – Vad är det vi tittar på för något, undrar Danny.
 – Prickiga blad brukar betyda nycklar, säger Sara och slår upp Den nordiska floran. Kan det vara ängsnycklar, funderar hon. Nej, den hade inte prickiga blad.
 – Jungfru Marie nycklar kanske, resonerar Danny, eller kanske blodnycklar? Majnycklar?
 – Fast den finns inte i Uppland, säger Sara och lutar sig över floran igen.

Arten vi tittar på är verkligen ängsnycklar. Vid havsstränder som vid Bondskäret har ängsnycklar inte sällan fläckar på ovasidan av bladen. Närmare själva stranden hittar vi några hållar med kort gräsbevuxen mark och några mindre enar.

– Titta, det här måste väl ändå vara något annat än ängsnycklar, frågar Danny.
 – Ja, men titta. Den är överblommad och ser lite trött ut, men ändå; Adam och Eva. Nu har vi hittat orkidé nummer fyra, säger Emil.

Ett stilla duggregn börjar falla över oss. Det är dags att dra vidare mot Havsvik ute på Raggårön. Efter en förvånansvärt lång bilfärd på krokiga småvägar är vi till slut framme. Vi följer en stig åt sydöst. Efter knappt femhundra meter lämnar vi den öppna hagmarken och går in i en luckig, frodig granskog. Sara ropar till:

– Där är den ju, den vita skogsliljan!
 – Ja men titta, vilka fina blommor, precis där solen lyser in mellan granarna, säger Danny.
 – Den ser ut som en trädgårdsväxt, säger Sara.
 – De här ser annorlunda ut än de andra orkidéerna vi sett, säger Sara. Så stora, så rejäla blommor.

– Och de har inte en stor underläpp på samma sätt, säger Danny. Den är liksom lite gömd inuti blomman, det är den där gula grejen va?
 – Just det, det ser gott ut om man skulle vara insekt, säger Sara.

Efter att ha hittat några vita skogsliljor inser vi att klockan redan är tre och att vi måste vända tillbaka mot parkeringen för att fortsätta vår resa. Vi har nu sett fem blommande orkidéarter.

Det tar ett tag innan vi hittar fram till rätt skogsbilväg, men just innan klockan sex på kvällen kan vi parkera vid Mässmyrfallets naturreservat nära Måsjön. Snart hittar vi stigen söderut och det dröjer inte länge innan vi hittar en orkidé.

– Här! säger Emil plötsligt. Här har vi en nattviol!
 – Ja, säger Sara. Den där lite längre in blommar väl?
 – Jajjamen! Det där är grönvit nattviol, den är väldigt kraftig, säger Emil. Om man tittar in i blomman där pollenklubborna sitter så ser man att de sitter utvinklade som ett "V" hos grönvit nattviol. Snyggt, där har vi art nummer sex!



Tvåblad *Neottia ovata*, notera den långa läppen och synliga pollenklubborna i blomman nere till vänster.



Nattviol *Platanthera bifolia*.

Guckusko *Cypripedium calceolus*.



Vit skogslilja *Cephalanthera longifolia*.

Vi lämnar hyggeskanten och går in i en glesare blandskog med gran, tall och en del mindre lindar.

—Oj oj oj, där borta har vi dom, damn, utbrister Danny. Stora mängder! Till och med bakom den där lågan där borta är det massor.

— Det är ju guckusko runt om i hela skogen, säger Sara. Det är hur många som helst! Det sägs att namnet guckusko kommer från roslagsdialekten och betyder "gökens sko".

— Vad är det här då? undrar Danny.

— Fläcknycklar, säger Emil. Men om det är underarten skogsnycklar eller Jungfru Marie nycklar vågar jag inte säga, karaktärerna kan variera så mycket. Det är hur som helst art nummer åtta!

— Och här är en ny orkidé, säger Emil. Kan ni se den? Den är bara två decimeter från min fot.

— Öhh... Jag vet inte om jag ser den, säger Danny. Jag ser... inte var den är någonstans.

— Ska jag visa? Den är här, säger Emil och pekar ner i mossan.

— Ja där! utbrister både Sara och Danny. Det är spindelblomster, orkidé nummer nio!

Nu har klockan hunnit bli åtta på kvällen. Myggen börjar tränga sig på och det har blivit dags för oss att köra tillbaka till Uppsala. Vi fick se nio

blommande orkidéarter på en dag. Vi tyckte nog att guckuskon med sina stora blommor var den finaste orkidén, men att landskapet ute vid Bondskäret var vackrast. Nästa år ska vi försöka hitta några fler arter.

Bondskäret, Hållnäs socken

15 kilometer öster om Skärplinge ligger Bondskäret, som är den västliga av de båda halvöarna norr om Ängskär. Hela halvön är mycket omväxlande med allt från örtrik skog till hållmarkstallskog, stränder, gamla åkrar och centralt ett mycket vackert och artrikt hagmarksområde med ängslador, gårdsgårdar och fågator. Här kan man finna den nordligaste fastlandsförekomsten av Adam och Eva som vissa år blommar rikligt i slutet av maj. Den kalkrika marken gynnar förekomsten av ytterligare ett antal orkidéer.

Havsvik, Börstil socken

15 kilometer sydost om Östhammar, längst österut på Raggarön, ligger Havsvik naturreservat. Landskapet är format av fiskebönder med småöppna åkrar och hagar med insprängda mindre ofta betespräglade skogsområden, allt omgivet av innerskärgårdens havsvikar. Reservatet är känt för vit skogslilja och guckusko, men här finns också hällebräcka, sällsynta insekter och marksvampar.

Måsjön, Ekeby socken

8 kilometer sydost om Gimo mitt inne i det stora skogsområdet omkring sjön Vällen ligger Mässmyrfallet och strax intill Måsjön. Terrängen är ganska kuperad och bitvis mycket blockrik. Här finns lövträdsrika blandskogar, mossiga blockmarker, örtrika lundar, sumpskogar och glupar. Nordväst om Måsjön, i kanten av den myr som omger sjön, finns en gles, lyckig barrdominerad skog med stora bestånd av guckusko som främsta attraktion.

Nästrot – *Neottia nidus-avis*
Tvåblad – *Neottia ovata*
Ängsnycklar –
Dactylorhiza incarnata
Adam och Eva – *Dactylorhiza sambucina*
Vit skogslilja – *Cephalanthera longifolia*
Grönvit nattviol – *Platanthera chlorantha*
Guckusko – *Cypripedium calceolus*
Fläcknycklar – *Dactylorhiza maculata*
Spindelblomster – *Neottia cordata*

Kontakt

Emil Nilsson
vetenskapspedagogen@gmail.com

Björn Söderström:
bjorso@osterbyfotografen.com

Orkidéer i Europa – Vilda, vackra & väna

Mossberg, Bo & Pedersen, Henrik Ærenlund. 2017.
Orkidéer i Europa – Vilda, vackra & väna. Bonnier Fakta.

I den här rikt illustrerade boken presenteras Europas alla vilda orkidéarter. Det är ett omfattande arbete med beskrivningar av 33 olika släkten, och stora detaljrika illustrationer av alla arter. Många moderna orkidéfloror är fälthandböcker, där arternas ekologi inte får mycket plats. Detta är inte fallet med *Orkidéer i Europa*, där både text och bild presenterar detaljkunskaper om orkidéerna. Ett plus i kanten är de vackra miljöbilderna, som öppnar läsarens ögon för i vilka biotoper man finner de olika arterna. Läsaren får dock förlita sig mycket på sina ögon då skillnaderna mellan arter inom varje släkte inte beskrivs i text utan bara i bild. Sammanfattningsvis är *Orkidéer i Europa* en omfattande bok som tar upp både orkidéers uppbyggnad, systematik, ekologi, utbredning samt tips för hur man kan gå vidare i sina studier av orkidéer och lära sig mer. Kanske inte så mycket utav en fältflora utan mer ett praktverk att njuta av inomhus.

Niina Sallmén



Bandnässla, *Urtica membranacea*, i Tungelsta

HANS RYDBERG, THOMAS STRID OCH
THOMAS KARLSSON



Bandnässlan i Tungelsta.
FOTO THOMAS STRID

Belägg: Södermanland, Västerhaninge socken, Tungelsta, Stig Carlssons handelsträdgård (6556680 1628650 ± 10, RT 90), på marken i växthus, 2017-06-05 (Thomas Strid i S, conf. Thomas Karlsson). Förekomsten upptäckt av Hans Rydberg i maj samma år.

Kontakt

Thomas Karlsson:
thomas.karlsson@nrm.se

I MAJ 2017 åkte jag (HR) och min fru till Tungelsta söder om Stockholm och till alla de handelsträdgårdar som finns där. Vi skulle göra diverse inköp i syfte att vitalisera några av rabatterna i vår trädgård.

Ett av växthusen i Stig Carlssons handelsträdgård erbjöd förutom odlade växter även en skog av nässlor under flera av borden. Jag blev övertygad om att det var något intressant när jag såg de speciella blomsamlingarna, som var ovanligt långa och nästan rakt utstående, tillsammans med upptäckten att det gick att klappa nässlorna utan att de brändes. Jag fotograferade plantorna, men något belägg blev inte taget. Beståndet var stort, jag bedömde att det fanns uppemot tusen exemplar. Efter genomgång av tillgänglig litteratur stod det klart att det borde röra sig om arten bandnässla *Urtica membranacea*, som hör hemma i Medelhavsområdet, där den växer som ogräs.

Bandnässlan har bara blivit funnen två gånger tidigare på svensk mark. Första gången var år 1900, då arten samlades i Gamleby i Småland (C. Pleijel i LD och S). Därefter har arten noterats 1912 av K. A. G. Gredin i Eriksdal på *Alnö* i Medelpad (enligt *Medelpads flora* av Rolf Lidberg & Håkan Lindström), men belägg finns inte. Båda dessa tidigare fynd gjordes på barlast.

Jag lade in den nya uppgiften på Artportalen, vilket ledde till att Thomas Strid besökte lokalen för att se den ovanliga växten. Han rapporterar: "Jag såg fler nässlor än Hans Rydberg, tusentals exemplar, och inte bara inne i växthuset utan även utanför. Det behöver dock inte betyda att bandnässlan kan övervintra utomhus i vårt klimat. (Växthuset däremot är uppvärmda vintertid.) Jag pratade med ägarna, som berättade att detta ogräs funnits så länge de minns och att de kämpar för att hålla tillbaka det."

Thomas Strid samlade också ett belägg till Riksmuseet, och Thomas Karlsson har där kunnat verifiera artbestämningen. Han skriver:

"Bandnässlan är, liksom etternässlan, ettårig och ganska lågväxt, men blomställningens grenar är långa, utåtriktade och plattade (bandlika), och blommorna sitter utmed en av sidokanterna. Hanblommor och honblommor sitter på olika grenar på samma planta (hos etternässlan är de blandade). Slutligen är stiplerna parvis sammanväxta. Eftersom nässlor har motsatta blad och varje blad har två stipler, så bör det finnas fyra stipler vid varje bladpar. Så är det också hos etternässla, men bandnässlan har alltså skenbart bara två stipler.

Det stämmer att bandnässlan i Tungelsta nästan helt saknar brännhår, men det är nog en tillfällighet (kanske hög luftfuktighet eller beskuggning har gjort att brännhåren inte har utvecklats?) På herbariebelägg från andra håll finns det i varje fall gott om arga brännhår."

Risbräsma – nu i Norden

SEBASTIAN SUNDBERG OCH TORBJÖRN TYLER

DEN 6 JULI 2017, efter lite ärenden på stan, stannade jag [SS] till för att kolla ogräsfloran vid några stora planteringskärler av cement (1 × 1 m, avsedda för någon vedartad växt som sedan länge var död...) på trottoaren vid det pampiga Vasahuset, Börjegatan 6 i Luthagen i Uppsalas nordvästra stadskärna. I tre av kärlen noterade jag sammanlagt ca 35 plantor av en liten, upp till decimeterhög, bräsma som närmast liknade skogsbräsma *Cardamine flexuosa* genom sina rikt bladiga stammar och utspärrade skidor. Plantorna avvek dock från karakteristiska exemplar av den arten genom att vara lågväxta och förgrenade samt genom att ha små kronblad (1–2 mm långa). I övrigt fanns det gott om våtarv *Stellaria media* samt några skott av kärrdunört *Epilobium palustre* i kärlen.

Jag lade ut observationen på Facebook-gruppen Los Adventivos och fick svar från TT att det finns några östasiatiska bräsmor som har börjat dyka upp i Europa och att han gärna ville titta närmare på belägg. Jag samlade därför in några exemplar, pressade och skickade.

Den 7 september svarade TT att han är övertygad om att det rör sig om den östasiatiska *Cardamine occulta*¹, som har helt kala blad, saknar bladrossett och har mycket korta fruktskaft. Fyndet är såvitt känt det första bekräftade i Norden. I slutet av september fanns det ännu några blommande plantor samt fullt av groddplantor i ett av kärlen.

Uppkomst och spridning

Arten har haft flera olika epitet, bland annat "Asian *Cardamine flexuosa*" och *Cardamine hamiltonii*, men påvisades av Lihová m.fl. (2006) vara genetiskt och cytologiskt (genom dubbelt så många kromosomer) distinkt från skogsbräsma, medan Marhold m.fl. (2016) övertygande visade att *C. occulta* är det rätta namnet på denna art. Vi föreslår det svenska namnet *risbräsma* med syftning på artens förmodade ursprung.

Arten tros ha uppstått i risfält i Ostasien genom hybridisering mellan bäckbräsma *C. amara*, strandbräsma *C. parviflora* och en ännu okänd bräsma, följt av kromosomtalsfördubblingar. Skogsbräsma har för övrigt uppstått på likartat sätt ur hybrider mellan bäckbräsma och bergbräsma *C. hirsuta* (Mandáková m.fl. 2014).

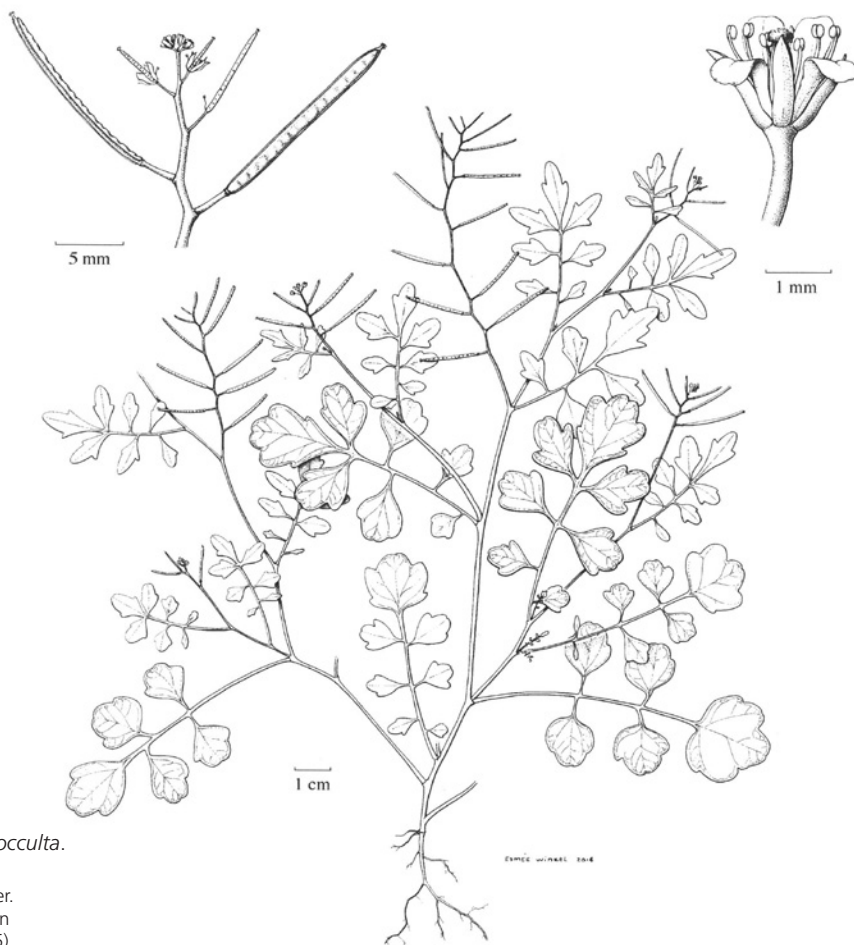
Cardamine occulta har spridits till Nord- och Centralamerika samt Australien. Arten dök först upp i Europa 1993 i Alicante i Spanien (fyndet artbestämt först 2007). Därefter har den hittats i Italien (förstafynd 2003); Tyskland (2004); Belgien, Schweiz och Österrike (2007); Nederländerna (2009); samt Frankrike, Grekland och Slovakien (2014; Marhold m.fl. 2016). Spridningen verkar ha skett genom att arten har följt med som fripassagerare i krukväxtjord eller med ris *Oryza sativa*. De flesta fynd rör förekomster i krukor, rabatter (gärna

¹ Det spännande artepitetet *occulta* torde härröra från att arten har varit dold inom *C. flexuosa*.



Risbräsma *Cardamine occulta* i planteringskäril i Luthagen, Uppsala 6 juli 2017.

FOTO: SEBASTIAN SUNDBERG



Risbräsma, *Cardamine occulta*.

Tecknad av ESMÉE WINKEL,
Naturalis Biodiversity Center.
Återgiven med tillstånd från
Dirkse & Zonnenveld (2015).

Håll koll!

Håll utkik efter bräsmor i krukor och rabatter, det är inte osannolikt att *C. occulta* finns här och där, och att flera tidigare ogräsfynd av "skogsbräsma" faktiskt rör denna art.

För att identifiera arten och särskilja den från likartade bräsmor kan denna nyckel vara till hjälp (översatt och bearbetad från Dirkse m.fl. 2015):

1. Basal bladrosett saknas; blad ovan helt kala;
fruktskaft 2–6 mm långa..... **risbräsma *C. occulta***
- Bladrosett i regel välutvecklad; blad på ovansidan med ±
glest spridda hår; de längsta fruktskaften 5–16 mm långa..... **2**
2. Stjälk nedtill oftast kal, knappast sicksackböjd;
blomskaft 1,7–3,0 mm långa; ståndare 4–5..... **bergbräsma *C. hirsuta***
- Stjälk nedtill oftast finhårig, uppåt ofta tydligt
sicksackböjd; blomskaft 2,6–7,0 mm långa;
de flesta blommor med 6 ståndare..... **skogsbräsma *C. flexuosa***



bevattnade), vägkanter, i utrymmen mellan gatstenar samt i risfält, men kring Bodensjön, som delas av Tyskland, Schweiz och Österrike, har arten etablerat sig på finsedimentstränder runt sjön och uppträder invasivt med potential att tränga ut inhemska, lågvuxna arter (Marhold m.fl. 2016).

Det är lite kul att Ostasien "kontrar" med en egen ogräsbräsma, då den ursprungligen europeiska bergbräsman idag finns spridd som ogräs över stora delar av världen, inklusive i Ostasien. Vid ett besök i Changchun i Jilin-provinsen, nordöstra Kina, i augusti 2017 fann och fotograferade jag [SS] plantor i en funkia-rabatt vars karaktärer överensstämde väl med plantorna av *Cardamine occulta* i Uppsala.

Referenser

- Dirkse, G.M., Zonneveld, B.J.M. & Duistermaat, L.H. 2015. *Cardamine hamiltonii* G.Don – Aziatische veldkers (Brassicaceae) in Nederland. *Gorteria* 37: 64–70.
- Lihová, J., Marhold, K., Kudoh, H. & Koch, M.A. 2006. Worldwide phylogeny and biogeography of *Cardamine flexuosa* (Brassicaceae) and its relatives. *American Journal of Botany* 93: 1206–1221. doi: 10.3732/ajb.93.8.1206
- Mandáková, T., Marhold, K. & Lysak, M.A. 2014. The widespread crucifer species *Cardamine flexuosa* is an allotetraploid with a conserved subgenomic structure. *New Phytologist* 201: 982–992. doi: 10.1111/nph.12567
- Marhold, K., Šlenker, M., Kudoh, H. & Zozomová-Lihová, J. 2016. *Cardamine occulta*, the correct species name for invasive Asian plants previously classified as *C. flexuosa*, and its occurrence in Europe. *PhytoKeys* 62: 57–72. doi: 10.3897/phytokeys.62.7865

Risbräsma *Cardamine occulta*
i planteringskärl i Luthagen,
Uppsala 6 juli 2017.

FOTO: SEBASTIAN SUNDBERG

Kontakt

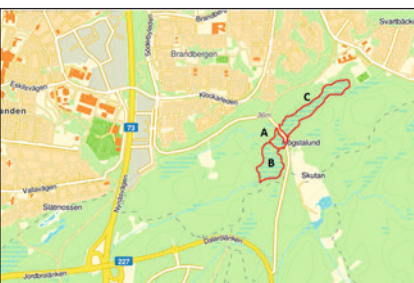
Sebastian Sundberg
sebastian.sundberg@slu.se
Torbjörn Tyler
torbjorn.tyler@biol.lu.se

Forsla kärr – ett rikkärr i Haninge kommun

HANS RYDBERG TEXT OCH FOTO

SÖDER OM BRANDBERGEN, längs Dalarövägen i Haninge kommun, Österhaninge socken (X6562843–Y1635948), finns ett kärrområde som delas av landsvägen. Kärrret brukar benämnas Forsla kärr. Den del som ligger söder om vägen har restaurerats under perioden 2010–2012, medan övriga delar är igenväxande. Området är tidigare föga dokumenterat. Det nämndes inte i någon av upplagorna av Stockholmstraktens växter (Andersson 1914, Almquist & Asplund 1937) och uppmärksammades heller inte särskilt i Sörmlandsfloran (Rydberg & Wanntorp 2001). Naturvärdena upptäcktes dock under arbetet med Sörmlandsfloran, då Henry Gudmundson i området fann arter som ängsnycklar, slätterblomma, tagelstarr, loppstarr, skogsbräsma och bäckbräsma (*Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata*, *Parnassia palustris*, *Carex appropinquata*, *C. pulicaris*, *Cardamine flexuosa* och *C. amara*). Under Naturvårdsverkets våtmarksinventering (Burehag 1991) registrerades Forsla kärr, men endast den del som restaurerats, som ett topogent kärr av klass 1 (högsta värde) med motivet rikkärr. Företaget Calluna AB genomförde för några år sedan en naturvärdesinventering av området kring Forsla kärr och Katrineberg (Hebert & Sörensen 2011). I rapporten beskrevs den restaurerade delen och gavs där naturvärdesklass 2 (= högt naturvärde enligt NVI-standard). Under våren 2017 besökte Måns Persson området och rapporterade viktiga indikatormossor för rikkärr. Nästan alla undersökningar har som framgått ovan gjorts i delen söder om landsvägen medan resterande del, som sträcker sig upp mot Svartbäcksskolan i Brandbergen, varit i det närmaste okänd ur botanisk synvinkel.

Fig. 1. Forsla kärr – ett myr-
område söder om Brand-
bergen i Haninge kommun.
Bokstäverna betecknar
inventerade delområden.



Uppdraget

Under sommaren 2017 fick jag i uppdrag av Haninge kommun att göra en mer detaljerad botanisk undersökning av Forsla kärr med tyngdpunkt på kärlväxter och mossor. Skälet till undersökningen var dels att se hur floran och vegetationen i kärrret svarat på utförda restaureringar, dels att göra det möjligt att iakttä framtida förändringar. Ett tredje syfte var att undersöka om området nordöst om landsvägen var så intressant att det var motiverat att restaurera och sköta med bete eller slätter. Rapporten finns hos Haninge kommun (Rydberg 2017).

Om kärrret

Kärrområdet var vid inventeringen överraskande blött, inte minst med tanke på det extremt låga vattenstånd som rådde i trakten sommaren 2017. Vattenståndet var på de flesta håll 10–30 cm över fast mark, vilket gjorde fältarbetet äventyrligt. Vegetationen är till stor del präglad av vattenrikedomen och våtmarksarter som topplösa,



vattenklöver, veksäv, bredkaveldun och sjöfråken (*Lysimachia thyrsiflora*, *Menyanthes trifoliata*, *Eleocharis mamillata*, *Typha latifolia* och *Equisetum fluviatile*) är överallt vanliga. På några håll växer dessutom rena vattenväxter som dyblad, hästsvans och vattenbläddra (*Hydrocharis morsus-ranae*, *Hippuris vulgaris* och *Utricularia vulgaris*).

Öppna och igenväxande partier omväxlar i kärrområdet. Det höga vattenståndet har hämmat utvecklingen av vedväxter, men i kantzonen växer al, björk och viden trots att rotsystem och stambaser periodvis är dränkta. I kärret söder om landsvägen har sly röjts under 2011–2012 och slätter genomförts under 2012. Avverkningsavfall och slättergräs har forslats bort. Nu börjar skott av klibbal och björk åter växa upp och signalera behov av fortsatt skötsel.

Rikkärr eller ej?

Delar av kärret är utan tvekan kalkpåverkade medan huvuddelen av ytan har karaktären av fattigkärr av övergångstyp. Trådstarr *Carex lasiocarpa* och flaskstarr *C. rostrata* dominerar över stora ytor och artfattigdomen i dessa delar är påtaglig med oftast färre än 10 kärlväxter och nästan inga mossor. Fläckvis i kärret, särskilt där fastmattor bildats och i kanterna mot fastmarken, finns en artrik flora av både kärlväxter och mossor och här kan man verkligen tala om rikkärr. Här finns gott om ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata*, slätterblomma *Parnassia palustris* och kärrull *Eriophorum gracile*. Några tidigare funna arter som strängstarr *Carex chordorrhiza* och myggblomster *Hammarbya paludosa* sågs inte vid inventeringen. Myggblomster noterades på 1980-talet av Lars-Åke Gustafsson i arbetet med naturinventeringar av våtmarker i Stockholms län åt Stockholms läns landsting, men har inte återfunnits.

Fig. 2. Kärret är som regel mycket blött, vilket sätter sin prägel på vegetationen. Här ett avsnitt i nordöstra delen med mycket bredkaveldun *Typha latifolia*.

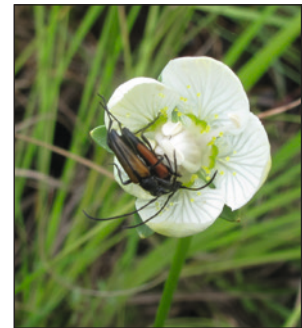


Fig. 3. Slätterblomma *Parnassia palustris* är vanlig i stora delar av kärret, främst i delarna öster om Dalarövägen.

I kronan ängsblombock *Stenurella melanura*.

10 ytor

Klibbal <i>Alnus glutinosa</i>	7	2	1
Topplösa <i>Lysimachia thyrsoflora</i>	3	7	0
Flaskstarr <i>Carex rostrata</i>	2	5	3

9 ytor

Grenrör <i>Calamagrostis canescens</i>	2	4	3
--	---	---	---

8 ytor

Vattenklöver <i>Menyanthes trifoliata</i>	5	2	1
Kabbleka <i>Caltha palustris</i>	0	4	4
Kråklöver <i>Comarum palustre</i>	0	4	4
Trindstarr <i>Carex appropinquata</i>	0	3	5

7 ytor

Bunkestarr <i>Carex elata</i>	4	2	1
Trådstarr <i>Carex lasiocarpa</i>	3	1	3
Sjöfräken <i>Equisetum fluviatile</i>	2	2	3
Älggräs <i>Filipendula ulmaria</i>	0	3	4
Strandlysing <i>Lysimachia vulgaris</i>	0	2	5

Mossor

Spjutmossa <i>Calliergonella cuspidata</i>	5	ytor
Kärskedmossa <i>Calliergon cordifolium</i>	4	ytor

Tabell 1. De vanligaste arterna i tio ytor i delområdet A. Talserien för varje art anger i hur många rutor arten var dominerande, vanlig-spridd respektive enstaka (1–10 ex).



I mossfloran finns flera intressanta arter, varav några är sällsyntheter på Södertörn. Det är dock bekymmersamt att flertalet av dem bara finns i mycket små populationer. En restaurering av Forsla kärr som kan få dessa arter och ytterligare några kärlväxter att expandera över större ytor, vore värdefull.

I området öster om landsvägen finns ett stråk av sumpskog, som bildats som resultat av en igenväxning. I sumpskogen finns ett stråk med rörligt vatten där arter som skavfräken, lundbräken, källarv, rankstarr, svarta vinbär, bäckbräsma och skogsbräsma (*Equisetum hyemale*, *Dryopteris dilatata*, *Stellaria alsine*, *Carex elongata*, *Ribes nigrum*, *Cardamine amara* och *C. flexuosa*) ingår i den förhållandevis artrika floran.

Inventeringen

Inventeringen ägde rum i juli 2017. Kärret delades in i tre delområden, A, B och C. De restaurerade områdena A och B ligger söder om Dalarövägen, medan det orestaurerade och igenväxande område C ligger nordost om landsvägen. I område A, närmast landsvägen, lade jag ut 10 inventeringsytor – cirklar med radien 10 meter med mittpunkten koordinatsatt. Varje art av kärlväxter och mossor frekvensklassades i en tregradig skala. I område B lade jag ut 18 ytor, vilka inventerades på samma sätt. I område C gjordes en vanlig "kors-och-tvårs-inventering", där jag angav arter på slumpvis utvalda punkter fördelade över kärrytorna. I detta delområde angavs inga frekvenser.

Delområde A

Tabell 1 visar vilka arter som var vanligast i de tio analyserade rutorna. Klibbalen uppträdde främst som stubbskott efter restaureringen. De mycket blöta förhållandena på kärrplanet ger en mycket art- och individfattig mossvegetation. Totalt noterades 85 arter kärlväxter och 28 arter mossor. Av särskilt intresse är förekomsterna av knaggelstarr, hästsvans, rankstarr, slätterblomma, tagelstarr, vattenblink och strandmyskgräs (*Carex flava*, *Hippuris vulgaris*, *Carex elongata*, *Parnassia palustris*, *Carex appropinquata*, *Hottonia palustris* och *Hierochloë odorata* subsp. *baltica*). För rikkärr typiska mossor är filtrundmossa *Rhizomnium pseudopunctatum*, späd skorpionmossa *Scorpidium cossonii*, korvskorpionmossa *S. scorpioides*, källvitmossa *Sphagnum flexuosum* och sumpsäckmossa *Calyptogeia muelleriana*.

Fig. 4. Delområde A. Nya skott av klibbal *Alnus glutinosa* skjuter upp några år efter restaureringen.



Fig. 5. Delområde B. I delar där marken är mindre blöt bär vegetationen prägel av rikkärr med bland annat en hel del ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata*.

Delområde B

Tabell 2 visar vilka arter som var vanligast i de arton analyserade rutorna i område B. Kärrret har större andel fastmattor än område A, vilket ger en mer intressant mossflora med (förutom tabellens arter) fetbålmossa *Aneura pinguis*, kärrmörkia *Moerchia hibernica*, strandskapania *Scapania irrigua*, blek skedmossa *Straminergion stramineum* och källvitmossa *Sphagnum flexuosum*. En skillnad mot delområde A är att fastmattorna äger en mer utpräglad rikkärrsvegetation med snip *Trichophorum alpinum* och ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata* i stora bestånd. I området finns även jungfru Marie nycklar, kärrbräken, nålstarr, rankstarr, trindstarr och kärrull (*Dactylorhiza maculata* subsp. *maculata*, *Thelypteris palustris*, *Carex dioica*, *C. elongata*, *C. diandra* och *Eriophorum gracile*).

18 ytor

Flaskstarr *Carex rostrata* 14 2 2

17 ytor

Vattenklöver *Menyanthes trifoliata* 16 0 1

Trådstarr *Carex lasiocarpa* 14 2 1

16 ytor

Sjöfräken *Equisetum fluviatile* 5 8 3

Tranbär *Vaccinium oxycoccos* 3 5 8

15 ytor

Topplösa *Lysimachia thyrsiflora* 2 6 7

Kräckklöver *Comarum palustre* 0 9 6

Kärrsilja *Peucedanum palustre* 0 7 8

14 ytor

Klibbal *Alnus glutinosa* 7 4 3

Älggräs *Filipendula ulmaria* 0 0 14

13 ytor

Vattenmåra *Galium palustre* 0 7 6

Ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata*
var. *incarnata* 0 4 9

12 ytor

Glasbjörk *Betula pubescens* 3 5 4

Hundstarr *Carex nigra* 0 4 8

Gran *Picea abies* 0 1 11

Mossor

Myrbryum *Bryum*
pseudotriquetrum 13 ytor

Guldspärrmossa *Campylium*
stellatum 12 ytor

Spjutmossa *Calliergonella cuspidata* 8 ytor

Knoppvitmossa *Sphagnum teres* 7 ytor

Späd skorpiomossa
Scorpidium cossonii 7 ytor

Stor skedmossa
Calliergon giganteum 5 ytor

Tabell 2. De vanligaste arterna i 18 ytor i delområde B. Talser för varje art anger i hur många rutor arten var dominerande, vanligspridd respektive enstaka (1–10 ex).



Fig. 6. Delområde C.

En kraftledningsgata som passerar tvärs över myren har delvis en intressant flora.

Delområde C

I denna del av kärret finns extremt blöta delar, särskilt i den nordöstra delen, där högt vatten finns såväl i anslutande al-björkkärr som i den öppna delen av kärrytan. Tvärs över kärret går en bred kraftledningsgata som hållits öppen av Vattenfall. Här är marken något torrare och mot kanterna finns bland annat en stor förekomst av strandmyskgräs. I södra delen, mot landsvägen, finns ett parti med fastmattor och en rik flora av mossor och kärlväxter. Här finns bland annat området enda förekomster av pipensarmossa *Paludella squarrosa*, gyllenmossa *Tomentypnum nitens*, myruddmossa *Cinclidium stygium* och strandskapania *Scapania irrigua* tillsammans med ängsnycklar, snip, kärrvial, slätterblomma, kärrull, knagglestarr och ängsfryle (*Dactyrorhiza incarnata* var. *incarnata*, *Trichophorum alpinum*, *Lathyrus palustris*, *Parnassia palustris*, *Eriophorum gracile*, *Carex flava* och *Luzula multiflora*). På andra håll i kärrområdet växer granbräken, kärrbräken, loppstarr och kärrspira (*Dryopteris cristata*, *Thelypteris palustris*, *Carex pulicaris* och *Pedicularis palustris*).

Kärlväxter

I området finns ett antal intressanta kärlväxter som motiverar skydd och där en relevant skötsel skulle öka deras möjligheter till spridning.

Tagelstarr *Carex appropinquata* sågs som enstaka tuvor i kärrkanten i delområde A.



Fig. 7. Kärrvial *Lathyrus palustris* är en minskande art som i kärret nordöst om landsvägen lever farligt i en öppen rikkärreglänta omgiven av marker under förbuskning.

Loppstarr *Carex pulicaris* växer längs den södra kanten av område C, delvis rikligt med mer än 200 ex. Arten är rödlistad som VU, sårbar (ArtDatabanken 2015).

Kärrull *Eriophorum gracile* är söder om Stockholm tidigare funnen vid Tornbergssjön och i Gullringskärret. I Forsla kärr är den riklig över hela ytan och måhända är lokalen den största för arten i Sörmland.

Strandmyskgräs *Hierochloë odorata* subsp. *baltica* är en minskande art som i kärret förekommer på många håll, på en lokal vid kraftledningen med ett par hundra vippbärande strån.

Kärrvial *Lathyrus palustris* är starkt minskande i Sörmland och förekommer här i ett stort bestånd.

Slätterblomma *Parnassia palustris* är allmän i Forsla kärr, såväl i mycket blöta avsnitt som i rikkärrens fastmattor. Huvuddelen av populationen finns i det igenväxande området C.

Ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata* växer i alla tre delområdena, men det är bara i delområde B som den är riklig. I område A fanns 2 ex, i område B 239 ex och i område C 5 ex, totalt 246 blommande exemplar.

I skogskanten växer dessutom missne *Calla palustris*, rankstarr *Carex elongata*, bäckbräsma *Cardamine amara* och skogsbräsma *C. flexuosa* – samtliga signalarter i skogsbruket. Beståndet av skogsbräsma är mycket individrikt.



Fig. 8. Kärrull *Eriophorum gracile* är riklig i Forsla kärr. Den skiljs från ängsull *E. angustifolium* genom smalare blad, sträva axskäft och en spädare, mer konisk ulltofs.

Mossor

Dominerande mossor i områdets rikkärrpartier är **guldspärrmossa** *Campylium stellatum* och **myrbryum** *Bryum pseudotriquetrum*, i kanterna av kärret istället **spjutmossa** *Calliergonella cuspidata*, **sumpvitmossa** *Sphagnum palustre* och **skuggstjärnmossa** *Mnium hornum*. I sumpskogen finns vidsträckta mattor av pelliör *Pellia* – tyvärr som regel ej fertila och då svåra att bestämma till art.

Följande mossor är ovanliga i regionen. Kjell Georgson, Halmstad, har varit behjälplig med bestämning av ett antal mossor (* nedan).

Kärrmörkia* *Moerchia flotoviana* är söder om Stockholm bara känd från Långkärr i Tyresö och är en god rikkärrsindikator.

Fetbålmossa *Aneura pinguis* är vanlig i rikkärr och finns på flera ställen i området, ofta intrasslad i andra mossor.

Myruddmossa *Cinclidium stygium* är knuten till rikkärr och en bra indikator för värdefulla mineralrika kärr i södra delen av Sverige (Hedenäs & Löfroth 1992). Enligt Artportalen (2017) är den i södra delen av Stockholms län tidigare bara funnen i Skräddartorpskärr utaför Tullgarn i Hölö. Enligt Krusenstjerna (1964) är den tidigare även funnen vid Älmora träsk i Tyresö och på Bedarö i Ösmo.

Piprensarmossa *Paludella squarrosa* är en lätt igenkännlig mossa med sina regelbundet hakböjda blad och en typisk rikkärrsart som i nutid inte är funnen någon annanstans i Stockholmstrakten. Den växer tillsammans med gyllenmossa i ett rikkärrparti i södra delen av område C.

Gyllenmossa *Tomentypnum nitens* är en guldgul mossa typisk för kalkrika kärr. I Forsla kärr växer den tillsammans med föregående i den orestaurerade delen.

Haldanenmossa* *Callicladium haldanianum* är en sällsynt art, i området funnen nära spången och landsvägen i en alsumpskog där den växer över alrötter.

Skorpionmossor är typiska rikkärrsmossor. I området märks främst **späd skorpionmossa** *Scorpidum cossonii* och **korvskorpionmossa** *S. scorpioides*, vilka båda är vanliga i rikkärrsmiljöerna i Forsla kärr.

Kalkpraktmossa *Plagiomnium rostratum* är från Stockholms län i nutid känd från 5 lokaler men är troligen mycket förbisedd.

Källvitmossa* *Sphagnum flexuosum*. Typisk för rikkärrskanter (Johansson 1993) men också fattigkärr. Den räknas som mindre vanlig men i Forsla kärr är den vanlig över stora ytor.

Naturvårdssynpunkter

Efter restaureringen av delområde A och B har mer ljus tillförts fält- och bottenskiktets vegetation. Ingen grundlig analys av kärrets vegetation har gjorts tidigare och förändringar som skett efter restaureringen är därför svåra att fastställa. Dock verkar ängsnycklar ha ökat i frekvens och finns nu över hela kärret i delområde B. I delområde C fanns många lokaler för växter knutna till öppna rikkärr, varför en restaurering här på sikt sannolikt skulle förstärka de värden som framkom under inventeringen och är därför väl motiverad ur naturvårdens synvinkel. Hela kärrområdet är dock mycket blött och en viktig naturvårdsinsats vore att sänka grundvattennivån. Detta skulle sannolikt öka såväl antalet arter som arealen fastmattor med rikkärrsvegetation.

Referenser

- Almquist, E. & Asplund, E. 1937: *Stockholmstraktens växter*, 2 uppl. Botaniska Sällskapet i Stockholm. Stockholm.
- Andersson, G. m.fl. 1914: *Stockholmstraktens växter*. Botaniska Sällskapet i Stockholm. P. A. Norstedts Förlag, Stockholm.
- ArtDatabanken 2015: *Rödlistade arter i Sverige 2015*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Artportalen 2017: Uttag från Artportalen 2017-08-18. www.artportalen.se
- Burehag, R. 1991: *Våtmarksinventering i Stockholms län 1997:1*. Länsstyrelsen i Stockholms län, Miljövårdsenheten, Stockholm.
- Hebert, M. & Sörensen, J. 2011: *Naturvärdesinventering i Haninge kommun. Området kring Forsla kärr och Katrineberg*. Calluna AB. Haninge kommun.
- Hedenäs, L. & Löfroth, M. 1992: Mossor som indikerar särskilt skyddsvärda våtmarksbiotoper. *Svensk Bot. Tidskr.* 86: 375–389.
- Johansson, P. (red.) 1993: *Vitmossor i Norden*. Mossornas vänner, Göteborg.
- Krusenstjerna, E. von 1964: *Stockholmstraktens mossor*. P. A. Norstedt & Söner. Stockholm.
- Rydberg, H. 2017: Forsla kärr i Haninge kommun. *Inventering av ett rikkärr Haninge kommun*.
- Rydberg, H. & Wanntorp, H.-E. 2001: *Sörmlands Flora*. Botaniska Sällskapet i Stockholm.

Kontakt

Hans Rydberg
hans@cmag.se

Gräddmåra

PATRIK ENGSTRÖM TEXT OCH FOTO

GRÄDDMÅRA *GALIUM MOLLUGO* × *VERUM* är hybriden mellan stormmåra *Galium mollugo* och gulmåra *Galium verum*. Den uppstår ofta där stormmåra och gulmåra växer tillsammans och ser ut som ett mellanting mellan dessa.

Stormmåran har rent vita blommor och en stjälk som är kal. Bladen är spetsiga och tydligt bredare vid mitten.

Gulmåran har som namnet antyder gula blommor. Stjälken är hårig och bladen långa, smala och jämbreda.

Gräddmåran har gulvita blommor och en stjälk som åtminstone är något hårig. Bladen liknar mest stormmårans men är oftast smalare och längre. Ibland kan den bilda stora bestånd genom vegetativ spridning.



Blomställningar och bladkran-sar av stormmåra *Galium mollugo*, gulmåra *G. verum* och (mellan dem) gräddmåra, deras hybrid.



Ny lokal för skogsfru *Epipogium aphyllum* i Uppland

PATRIK ENGSTRÖM
TEXT OCH FOTO

DEN 17 JULI var jag på väg ut i Stockholms skärgård tillsammans med min son Isak för att hälsa på mina föräldrar. När vi klev av båten på Svartsö stod mina föräldrar där och väntade. Vi blev guidade till en lokal i närheten av krogen där det fanns blommande rödsysslor *Cephalanthera rubra*. Därefter åkte vi i privat småbåt vidare till mina föräldrars ställe på Lådnaön i Värmdö socken. Dagen efter gick vi ut i skogen på ön för att titta efter orkidéer. De flesta skogsnycklarna *Dactylorhiza maculata* subsp. *fuchsii* var överblommade och någon grönkulla *Coeloglossum viride* eller korallrot *Corallorhiza trifida* lyckades vi inte hitta. Plötsligt frågar morsan vad det är för blek orkidé som växer där hon pekar. Eftersom jag står precis bredvid henne ser jag genast vad det är hon pekar på men blir alldeles tyst då det känns helt överkligt att just den arten skulle växa här. Några sekunder senare säger jag iallafall till farsan att komma. Han inser genast vad det är och brister ut i ett stort leende samtidigt som han räcker mig handen för att tacka. Jag pekar på morsan och säger att det var hon som gjorde det fina fyndet. Sedan berättar jag för henne att det är en skogsfru hon hittat och att den är mycket sällsynt i Uppland. Vi lokaliserar ytterligare en individ men fler än två blir det inte. När vi kommer tillbaka till huset börjar farsan genast att ringa runt till botanikintresserade på närliggande öar för att berätta om fyndet.

Kontakt Patrik Engström
botanikpatrik@gmail.com



Botaniststafetten

Den oförbätterlige entusiasten

THOMAS KARLSSON TEXT

Arlöv och Tjörnarp

Jag är född 1945. Mina föräldrar hade en liten butik i Arlöv, en industriort utanför Malmö. Från pappa har jag fått mitt intresse för litteratur och klassisk musik, från mamma kommer en stark känsla för växter och natur.

Det var inte gott om natur i Arlöv och vi hade inte bil. Naturkontakt fick jag på sommaren i mammas hemtrakter i Tjörnarp i Skånes risbygd: där fanns bokskog, en sjö, mossar, gamla beteshagar, vindlande grusvägar. Om natten kunde man höra räven, ugglor och kornas skällor i fjärran. Jag hade fått en växtpress och mamma visade hur man pressade växter och hur man examinerade (nu för tiden säger man nyckla). Gräs var svårt, tyckte vi båda.

Jag gillade att sortera och katalogisera: mekanodelar, frimärken, men även växter och djur. Jag skrev floror och faunor över Tjörnarp, utan att ha sett så mycket själv men med stöd av *Djurens Värld*, *Folkskolans Naturlära* och *Ursing*.

Skola och universitet i Lund

Tioårig började jag på Katedralskolan i Lund och jag tog studenten där 1964. Artkunskap stod inte på schemat, men vår biologilärare Margaret Haikola tog med klassen till Söderåsen, där hon hade inventerat för projekt *Skånes Flora*, och visade alla de skånska vårväxterna. För mig var dock djuren i fokus, särskilt insekterna. Min klasskamrat Dag Ekholm var lika entusiastisk, vi samlade och byggde upp vårt kunnande. Min samling blev så småningom rätt stor, något tusental arter.

Under mina första studentår bildades Lunds Fältbiologiska Studentförening, och jag var med i styrelsen. På exkursionerna visade Dag och jag upp insekter med en iver som inte riktigt gick hem hos alla.

Som student i Lund läste jag kemi, botanik och zoologi. I botaniken ingick tre veckors sommarkurs i floristik. Den blev livsavgörande. Våra inspirerande lärare var Göran Mattiasson, florist och naturskyddare, och Lennart Jeppsson, som blev världsauktoritet på conodonter (utdöda ryggradsdjur). Parallellt med kursen inventerade de för *Skånes flora*. På hösten tog Lennart med mig till Botan på seminarier, och jag var med när han gick igenom sommarens insamlade växter som hade kollats av Örjan Nilsson, den tidens guru i Lund.

Projekt Skånes Flora

Jag ville läsa mera botanik, och som fördjupningsuppgift valde jag att inventera. Jag tilldelades Träne och Västra Vram socknar, ungefär



Thomas och Hanna på väg mot strandmalörten. Småland, Åby socken, Björnö 2001.

FOTO: MAGDALENA AGESTAM

100 km² på sluttningarna ner mot Kristianstadsslätten. Inalles fann jag 777 olika växter. Det tyckte jag var mycket, men varje senare besök har gett något nytt, så undersökningen var nog inte så fullständig. Rapporten i SBT 1970 blev min första botaniska uppsats.

De flesta på Botan i Lund såg ner på sockenfloristiken. Flera hade avrått från att göra en inventering – man borde välja något problemorienterat, t.ex. en utredning av svårskilda arter. Något låg det väl i det men jag ångrar ändå inte de tre inventeringsomrarna 1967–69 (jag undersökte även sju åkersocknar i nordväst). Jag lärde mig massor genom daglig inventering, ständigt slående i florer och besök på Botaniska Museet i Lund.

Ögontrösterna

Några på Botan uppmuntrade mig att gå vidare och doktorera. Jag frågade om jag kunde välja *Euphrasia* – i östra Skåne hade jag upptäckt en ögontröst som inte fanns i floran. "Det blir bra, det är ingen som arbetar med dem i Sverige", sade Örjan. Och därmed var det hela igång. Uppgiften var stor, och jag uppfattade min arbetsförmåga som helt obegränsad – så det hade inte skadat med lite handledning. Men på den tiden skulle en doktorand klara sig själv.

Jag började med att gå igenom allt herbariematerial av ögontröst i Lund. Jag såg då att det fanns många mellanformer mellan arterna. Var det hybrider – eller varianter av arterna?

På Botan brukade man räkna kromosomer och analysera deras uppförande hos hybrider. Men jag hade inga indikationer på att det skulle lösa några problem. I stället ville jag studera ögontrösterna i

Finnögontröst *Euphrasia officinalis* subsp. *officinalis*.
Småland, Aneby socken,
Biarp 2005.

FOTO: MARGARETA EDQVIST



fält för att se hur de var anpassade till sin miljö och för att få veta vad som händer när två arter möts. År 1970 började jag besöka alla kända ögontröstlokaler i Skåne.

På hösten började jag också försöka odla mina ögontröster. Det var svårt: ögontröster är ettåriga och parasitiska, och första sådden gick helt åt pipan, alla de små groddarna dog. Men jag förbättrade metoden och efter ett par år hade jag tusentals plantor i odling, även hybrider som jag framställt genom korspollination.

Efter tre sommars fältarbete i Skåne följde sex somrar med resor till andra delar av Sverige, där jag sett avvikande ögontröster i herbariet: Bohusläns kust, Öland, Gotland, kalköarna utanför Stockholm, Uppsalaslätten, Bottniska vikens landhöjningskust, Jämtlandsfjällen.

Genom vegetationsanalyser kunde jag visa skillnader i ståndort mellan olika ögontröster, som var svåra att skilja på utseendet. Jag tolkade deras miljöval som ett stöd för att de verkligen var självständiga taxa. Det blev tydligt att läkeögontröst *E. officinalis* kunde delas i tre underarter och att de försommarblommande ögontrösterna på Gotland var två väl skilda varieteter av *E. stricta*.

I min doktorsavhandling, som blev klar 1982, är huvuddelen en utredning om läkeögontröst. Avhandlingar brukar vara skrivna på engelska men min är på svenska. Det har gjort resultaten mera tillgängliga för naturvårdare och lokala botanister. Alla tre underarterna av läkeögontröst är nu på rödlistan och de två som finns kvar (storögontröst subsp. *pratensis* och finnögontröst subsp. *officinalis*) har fått skötselprogram.

Tidskrifter i stöpsleven

Tolv år för en doktorsavhandling var mycket, även på den tiden, men det hade sina skäl. Strax efter att jag börjat som doktorand blev jag redaktionssekreterare för Lunds Botaniska Förenings tidskrift *Botaniska Notiser* (BN), då större än nu, 560 sidor om året. Jag skulle sköta bokföring och korrekturläsning, men Gunnar Weimarck, som var redaktör, överlät en hel del manusgranskning till mig. Vi tyckte båda det var roligt och viktigt att bättra text, men vi plågades också av att det tog så mycket tid: båda behövde vi publicera eget. – Den ambivalensen har präglat mitt förhållande till redigering ända till denna dag.

Botaniska Notiser användes på den tiden för vetenskaplig publicering, mest på främmande språk, liksom *Svensk Botanisk Tidskrift* (SBT), som var Svenska Botaniska Föreningens tidskrift. Båda bekostades till större delen med statsanslag. Det stod nästan aldrig något om svenska växter, och prenumeranterna blev allt färre. I mitten av 70-talet gjorde Forskningsrådet en utredning, som föreslog att BN skulle bli internationell och SBT svensk, monografiserien *Opera Botanica* skulle liksom tidigare publicera avhandlingar, och en avlönad redaktion skulle sköta hela paketet. Många botanikproffs ängslades och ville bevara det rådande. Men förslaget var helt klart bra för botaniken och blev beslutat.

För att hinna dra igång och sköta en årlig utgivning om ca 1200 sidor på en halvtidstjänst borde man ha erfarenhet och väl utarbetade nätverk. Att jag som odisputerad och ganska okänd fick förtroendet berodde nog på att jag var den ende som ville ha det. Särskilt problematiskt var det med SBT, där inga manus väntade. Men med lite tur och en del övertalning fylldes första numret av högintressanta artiklar, och redan första året, 1976, hade antalet prenumeranter ökat med mer än tusen.

Parallellt med redigeringsuppdraget skulle jag forska på mina ögontröster på ungefär halvtid, och jag såg själv inga svårigheter att hinna. I praktiken drog forskaren i mig det korta strået medan redaktören triumferade.

Landskapsflororna

Jag hade varit redaktör något år när Erik Genberg från Östergötland kom med ett bokmanus som en rad förlag och redaktioner hade tackat nej till. Eftersom tidskrifterna gick bra hade jag Forskningsrådets förtroende, och de gav stöd till mer utgivning på svenska. Så började den nutida utgivningen av provinsfloror med *Östergötlands flora* 1977.

Svenska Botaniska Föreningens första Botanikdag, i Kalmar 1979, hade landskapsfloror som tema. *Östergötlands flora* var ny och floraplaner fanns på fler håll. Nu presenterades projekten, vi diskuterade gemensamma problem, och varvade med exkursioner på Öland och i östra Småland. Kalmardagarna bidrog mycket till att florainventering närmast blev en folkrörelse i slutet av 1900-talet.

Projekt Smålands flora

Ett av de nystartade projekten var *Smålands flora*. Jag blev inbjuden att delta i det första planeringsmötet i april 1978; redaktören för den just utkomna östgötafloran sågs uppenbarligen som en användbar person.

Med glädje och förväntningar gick jag in i denna nya uppgift. Jag blev en flitig inventerare, kontrollerade belägg och gav feedback, ledde registreringen av fältdata, och var så småningom med om att skriva och redigera boken. Projektet, som varade i trettio år, gav mig ett stort kontaktnät, fälterfarenhet av en mängd biotoper och arter, glädje över fynd och sorg över förlorade lokaler, många vänner men också konflikter. Jag känner med växjöinventeraren Alva Gustafsson, som tyckte att livet hade bestått av tre delar: *Smålands flora*, tiden före och tiden efter.

Spinoff från Småland

Jag inventerade ofta med Dag Ekholm och Ebba Werner; vi kände varandra sedan studieåren i Lund. Inte sällan hade vi svårt att få namn på förvildade buskar, eftersom de inte fanns med i den tidens floror. Det ledde till att vi ställde samman fältfloran *Vilda och förvildade träd och*

Ett lockande landskap.
Boda i Stenbergas socken
nära Vetlanda i Småland.

FOTO: ROGER KARLSSON



buskar i Sverige: Dag och jag luppade och skrev i Lund, Ebba i Halmstad tecknade. Boken är slutsåld men har scannats in och finns på SBF:s hemsida.

Fynd under Smålandsåren gav också stoff till artiklar i SBT, om sandlupin *Lupinus nootkatensis*, gemsrötter *Doronicum*, bolltistlar *Echinops*, kavelhirser *Setaria*, oxalisar *Oxalis*, praktkungsljus *Verbascum speciosum* och den nya arten svenskt björnbär *Rubus suecicus*.

Namnlistor och provinskatalog

Med ökad botanisk aktivitet växte behovet av listor över vilka växter vi har och vad vi bör kalla dem. Från slutet av 70-talet har jag lagt mycket tid på växtkataloger av olika slag – de ska ju inte bara göras utan också hållas uppdaterade.

Beträffande de svenska namnen rådde i princip anarki. Olika florer kunde ha olika namn på samma växt, och många växter saknade ännu nationella namn. Detta borde ordnas upp, tänkte jag, och föreslog att SBF skulle ta fram listor med rekommenderade växtnamn. Men det fanns en skepsis: man kunde få höra att "det går bra utan svenska namn på *Carex*" och att "växter heter på latin, de bara kallas på svenska". Därför dröjde det innan tanken slog igenom, men Nils Lundqvist, själv en benådad namnskapare, drev saken med framgång under sin ordförandeperiod.

SBF tillsatte en växtnamnskommitté; jag fick ansvar för kärlväxterna. En lista över dem utkom som ett SBT-häfte 1997 och fick stort genomslag. Listan upptar alla växter som då blivit funna i Norden, inklusive underarter, varieteter och hybrider. Jag har uppdaterat den löpande sedan dess och delar listan med Artportalen och Dyntaxa. I artiklar i SBT, hittills 14, har jag kommenterat nyheterna – jag tror att man lättare accepterar en ändring om man förstår varför den gjorts. Hela kärlväxtlistan i en version från 2014 finns på www.euphrasia.nu/checklista/

Vintern 2015/2016 började jag göra en provinskatalog, en databas över vilka kärlväxter som är kända från de olika landskapen utifrån våra landskapsflorer och en del annan litteratur. En första version lades in i Artportalen i november 2016, där den är ett viktigt hjälpmedel i granskningen (valideringen) av Artportalens uppgifter. Dock återstår mycket information att samla in, särskilt från provinser som saknar en modern flora.

Flora Nordica

Projektet *Flora Nordica*, som skulle bli en vetenskaplig flora över hela Norden, startades 1987 av Bengt Jonsell, nybliven professor vid Bergianska Trädgården. Projektet satte igång ett samarbete mellan botanister i alla våra länder, och lokala botanister medverkade som faktaleverantörer och granskare. Av de planerade 14 banden utkom fyra åren 2000–2010. Projektet förlorade sin långsiktiga finansiering 2004 och får nu betecknas som vilande.

Jag jobbade först som författare men sedan allt mer som vetenskaplig och teknisk redaktör. Som författare skrev jag bland annat om örnbräknar *Pteridium*, trampörter *Polygonum*, arvar *Cerastium* och vallmor *Papaver*. Arbetet berikade den svenska floran med tre växter,



På äldre dagar. Från SBFs konferens i Uppsala i mars 2015.

FOTO: MAGDALENA AGESTAM

Kontakt

Thomas Karlsson
thomas.karlsson@nrm.se

stolt trampört *Polygonum aviculare* subsp. *excelsius*, blodvallmo *Papaver dubium* subsp. *lecoqii* och slokörnbräken *Pteridium aquilinum* subsp. *aquilinum*.

Genom *Flora Nordica* träffade jag också Magdalena Agestam, som var projektets sekreterare, och som så småningom blev min sambo.

Riksmuseet

Magdalena var anledningen till att jag år 1995 lämnade Lund för Stockholm. Det sammanföll lyckligt med att man behövde en intendent för nordiska kärlväxter på Riksmuseet.

Samlingarna i Nordiska herbariet har vuxit snabbt under min tid, dels genom mina kontakter med många aktiva fältbotanister, dels för att jag har ägnat mycket tid åt att kolla inlämnat material och ge feedback. Jag har också engagerat volontärer för att dataregistrera samlingen och montera nyinkomna växter på herbarieark. Volontärerna bidrar i högsta grad till att göra nordiskt material åtkomligt. – Efter pensioneringen 2012 är jag nu själv volontär på museet.

Mossor

Efter så många år med kärlväxterna ville jag sätta mig in i något nytt. Efter att ha sett lite på insekter tog jag upp ett annat gammalt intresse, mossorna. Avgörande blev att Torbjörn Tyler, intendent i Lund, hade startat en inventering av Skånes mossor med en bra metodik. Min första ruta var Linderöd, inte så långt från min barndoms Tjörnarps, och grannsocken till Västra Vram, där jag letade kärlväxter som student. Det var roligt att återknyta och bra att veta att uppgifterna ingår i en större helhet. Jag hoppas kunna fortsätta några år till, men ryggen och benen är inte riktigt med på det. Kanske blir det mest skrivbordsbotanik framöver.

Tack Magdalena, Hanna och Niina för hjälp med manuset!

Årsmöte



Botaniska Sällskapet i Stockholm håller årsmöte **måndag 19 mars 2018** (se vidare bifogad kallelse). Om du har synpunkter på nuvarande funktionärer eller vet någon som vill bidra/påverka mer i föreningen (du själv eller någon annan) så kontakta valberedningen (valberedning@bsis.org):

Rolf Wahlström (sammankallande, 0707-10 52 25),
Linda Irebrand och Hans Terelius.

Kontaktuppgifter till floraväktaransvariga

AB-län Jan Andersson
Nybodagatan 5, 171 42 Solna
070-674 68 39, jan@bsis.org

C-län Mora Aronsson
Övergrans kyrkväg 8, 746 93 Bålsta
0171-52208, mora.aronsson@habonet.net



D-län Bo Karlsson
Måsvägen 26, 641 93 Katrineholm
0150-391 97, bovil@telia.com



Styrelse 2017

Ordförande Magdalena Agestam
magdalena@bsis.org
08-649 15 69

Vice ordförande Bo Eknert
bosse.e@bsis.org 0737-66 93 08

Sekreterare Måns Persson
mans@bsis.org 073-588 22 27

Kassör Susanna Bogiatzis
susanna@bsis.org
076-555 98 56

Ledamöter Jan Andersson
jan@bsis.org 070-674 68 39
Gunnar Björndahl
gunnar@bsis.org 070-230 54 82
Henry Gudmundson
henry@bsis.org 08-712 80 45
Yolanda Karlsson
yolanda@bsis.org 0720-26 59 41
Ulla Nilsson
ulla@bsis.org 08-25 07 43
Bo Törnqvist
bosse.t@bsis.org 070-667 97 31

Styrelse 2017

Ordförande Karolin Ring
karolin.ring@gmail.com
073-708 800 82

Vice ordförande Anders Jacobson
Anders.Jacobson@slu.se
070-432 29 87

Sekreterare Samuel Jonsson
sammalsamuel@gmail.com
073-342 49 47

Kassör Roger Andersson
roger.p.andersson@slu.se
070-351 50 41

Ledamöter Mora Aronsson
mora.aronsson@habonet.net
0171-522 08, 070-668 26 82
Karin Haulin
karinhaulin@hotmail.com
0705-58 83 14
Cecilia Rätz
Cecilia.ratz@gmail.com
070-516 81 81
Johanna Sköld
johanna.skold@skola.uppsala.se
0705-53 63 40
Ingvar Sundh
ingvar.sundh@telia.com
070-383 30 63
Karin Wiklund
karinwiklund@telia.com



Daphne

ÅRGÅNG 28:2 2017



Innehåll

- 1 Ledare – *Magdalena Agestam*
- 2 Rekordlokal för ryl norr om Uppsala
– *Sebastian Sundberg*
- 8 Orkidéresan – hur många orkidéer kan man se på en dag i Uppland? – *Emil V. Nilsson* och *Björn Söderström*
- 11 Recension: Orkidéer i Europa – Vilda, vackra & väna
– *Niina Sallmén*
- 12 Bandnässla, *Urtica membranacea*, i Tungelsta
– *Hans Rydberg*, *Thomas Strid* och *Thomas Karlsson*
- 13 Risbräsma – nu i Norden – *Sebastian Sundberg* och *Torbjörn Tyler*
- 16 Forsla kärr – ett rikkärr i Haninge kommun
– *Hans Rydberg*
- 24 Gräddmåra – *Patrik Engström*
- 25 Ny lokal för skogsfru *Epipogium aphyllum* i Uppland
– *Patrik Engström*
- 26 Botaniststafetten. Den oförbätterlige entusiasten
– *Thomas Karlsson*

Föreningsnyheter

- 32 Välkommen till årsmöte BSIS 19 mars 2018

Omslag: Ryl *Chimaphila umbellata*. Foto *Sebastian Sundberg*